

Boom
keuzedelen

**WERKEN MET KINDEREN MET EEN ONTWIKKELINGSVOORSPONG
(0-4 JAAR)**

Boom

COLOFON

Boom Mbo
klantenservice@boom.nl
www.boom.nl

Auteur(s): Ellen Bout, Jacqueline Perotti en Christine ten Kate
Inhoudelijke redactie: Christine ten Kate, Ragnild Zonneveld, Boom Mbo
Eindredactie: Hanna Molenaar

Titel: Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong (0-4 jaar)
ISBN: 978 90 372 6988 8
1e druk / 1e oplage

Bronvermelding: Copilot
Fotografie: Kirsten van der Meer

© 2026 Boom | All rights reserved. No text & data-mining.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van een (of meerdere) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom, te vinden op www.boom.nl.

INHOUD

Werken met dit keuzedeel	5
1 Inleiding in ontwikkelingsvoorsprong	9
Wat is een ontwikkelingsvoorsprong?	10
De ontwikkeling verloopt anders	11
Motorische ontwikkeling bij kinderen met ontwikkelingsvoorsprong	13
Sociale ontwikkeling en ontwikkelingsvoorsprong, vooroordeel of misverstand?	16
Sociaal-emotionele ontwikkeling	18
Zijnskenmerken	20
Begrippen	22
2 Signaleren ontwikkelingsvoorsprong	25
Belang van vroegsignalering	26
Kenmerken ontwikkelingsvoorsprong	28
Observatiemethoden	29
Gevoelig voor prikkels	32
Onderprikkeling	34
Dromerig en afwezig?	36
Te moeilijk of te makkelijk?	37
Leren door te imiteren	38
Overprikkeling	40
Begrippen	42
3 Begeleiden van het jonge kind met een ontwikkelingsvoorsprong	45
Het brein van het kind met een ontwikkelingsvoorsprong	46
Zelfsturing en autonomie	48
Mindset: je geweldige brein!	50
Werken met een begeleidingsplan	53
Zintuiglijke informatieverwerking	56
Emotieregulatie	58
Zorg of bezorgdheid?	59
Begrippen	61
4 De speel- en leeromgeving	65
Welbevinden en spelbetrokkenheid	66
Een uitdagende speel- en leeromgeving	68
De omgeving is bepalend voor het leerproces	72
Motivatie	75
Begrippen	79
5 Samen met ouders	81
Het belang van ouderbetrokkenheid	82
Een goede samenwerking met ouders realiseren	85
Gelijkwaardig en respectvol	86
Soorten gesprekken met ouders	87
Begrippen	89
6 Professionalisering van de pedagogisch professional	91
Competent zijn	92
Werken volgens richtlijnen en beleid	94
Aansluiten bij het niveau en de belevingswereld	95
Passief en actief luisteren	97
Evalueren en reflecteren op je eigen handelen	100
Sensitief responsief reageren	102

	Een overdacht naar de basisschool	104
	Begrippen	107
7	Uitdaging	109
	Index	116

WERKEN MET DIT KEUZEDEEL

Digitale leeromgeving

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig. Bijvoorbeeld filmpjes, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Het icoontje in de vorm van een wereldbol verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar [Boomdigitaal.nl](https://boomdigitaal.nl).

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boom.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Werken met kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong (0-4 jaar)

Dit keuzedeel gaat over de ontwikkeling van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong in de leeftijd van 0-4 jaar.

Gezien en gewaardeerd worden zoals je bent, dat heeft ieder kind nodig om zich te kunnen ontwikkelen. Hoe fijn is het voor kinderen als ze in een groep spelen waar ze zichzelf kunnen zijn en waar ze met kinderen kunnen spelen en leren die dat op hetzelfde niveau doen. Je begrijpt elkaar en voelt elkaar aan, je hoort erbij.

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong kunnen zich soms eenzaam en onbegrepen voelen in de groep. Daarom is het belangrijk om de ontwikkelingsvoorsprong zo vroeg mogelijk te signaleren. Door vroeg te signaleren kun je inspelen op de behoefte van het kind met de ontwikkelingsvoorsprong. Zo kun je een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het kind in de zone van de naaste ontwikkeling van dit kind. Door vroeg te signaleren voorkom

je dat het kind zich gaat aanpassen aan andere kinderen om erbij te horen en niet 'anders' te zijn. Het is belangrijk dat een kind niet gaat onderpresteren in de kinderopvang en daardoor zijn mogelijkheden en leerbehoefte niet aanspreekt. Soms maakt het kind hierdoor zelfs geen goede start in het basisonderwijs.

De kinderopvang speelt al jaren in op kinderen met een ontwikkelingsachterstand (VVE). Het aantal kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong is verhoudingsgewijs net zo groot als de doelgroep VVE. Het is belangrijk dat de kinderopvang ook passend kan inspelen op kinderen met een voorsprong.

Met dit keuzedeel verdiep je je in kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Je krijgt kennis en tips om een kind met een ontwikkelingsvoorsprong optimaal te begeleiden in de ontwikkeling. Je kijkt kritisch naar je eigen werkomgeving, je eigen handelen, je observeert en je gaat concreet aan de slag in je beroepspraktijk.

Een pedagogisch professional vertelt:

'In mijn groep had ik een jongen, Tim, die duidelijk een ontwikkelingsvoorsprong had. Hij was 3 jaar oud en kon al wat lezen en schrijven, terwijl de andere kinderen nog amper bezig waren met letters. Tim stelde vragen die ik niet altijd direct kon beantwoorden en hij leek zich vaak te vervelen. Ik merkte dat hij zich terugtrok en moeite had om aansluiting te vinden bij de andere kinderen. Dit bracht mij in een situatie van handelingsverlegenheid; ik wist niet goed hoe ik hem het best kon ondersteunen zonder de rest van de groep te verwaarlozen. Uiteindelijk heb ik hulp gezocht bij een collega en samen hebben we een plan opgesteld om Tim meer uitdaging te bieden, terwijl we ook de andere kinderen betrokken hielden.'

Leerdoelen

1. Je hebt specialistische kennis van de cognitieve, motorische, sociale en emotionele ontwikkeling van een kind met een ontwikkelingsvoorsprong van 0 tot 4 jaar.
2. Je hebt kennis van het model van de zijnskenmerken van een kind met een ontwikkelingsvoorsprong.
3. Je hebt kennis van de zelfsturing van een kind met een ontwikkelingsvoorsprong.
4. Je hebt kennis van het welbevinden en de spelbetrokkenheid bij een kind met een ontwikkelingsvoorsprong.
5. Je hebt kennis van motivatietechnieken bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.
6. Je hebt basiskennis van begrippen en theorieën over de werking van het brein van een kind met een ontwikkelingsvoorsprong.
7. Je hebt kennis van de aspecten die het signaleren van kenmerken passend bij een ontwikkelingsvoorsprong beïnvloeden.
8. Je hebt kennis van de invloed van de speelleeromgeving op het gedrag van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.
9. Je hebt kennis van mogelijke uitingsvormen van een ontwikkelingsvoorsprong, zoals onderpresteren of moeilijk verstaanbaar gedrag.
10. Je hebt kennis van instanties en inhoudsdeskundigen gericht op kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.
11. Je hebt kennis van het belang van ouderbetrokkenheid bij de begeleiding van het kind met een ontwikkelingsvoorsprong.
12. Je hebt kennis over het voeren van verschillende soorten oudergesprekken.
13. Je hebt brede kennis van richtlijnen van de kinderopvangorganisatie voor het begeleiden van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.
14. Je kunt signalen van een ontwikkelingsvoorsprong herkennen.
15. Je kunt een begeleidingsbehoefte bij een kind met een ontwikkelingsvoorsprong vaststellen.
16. Je kunt een ontwikkelplan voor een kind met een ontwikkelingsvoorsprong opstellen.
17. Je kunt sensitief responsief reageren op gevoelens, emoties en vragen van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.
18. Je kunt spel- en ontwikkelingsmaterialen kiezen en aanbieden aan kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.
19. Je kunt reflecteren op je eigen handelen in de begeleiding van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.
20. Je kunt aan ouders en collega's tips en uitleg geven over het werken met kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.
21. Je kunt een overdracht voor een onderwijs- of zorginstelling schrijven.
22. Je kunt gesprekstechnieken toepassen.

Dit keuzedeel bestaat uit:

Theorie, begrippen en opdrachten

Hierbij leer je over en oefen je met de praktijk. In sommige opdrachten werk je aan beroepsproducten, deze opdrachten herken je aan [BP]. Deze beroepsproducten kun je verzamelen in je portfolio en heb je nodig om de uitdaging aan het einde van het keuzedeel goed af te ronden.

- *De beroepsproducten in dit keuzedeel zijn:*
 - Persoonlijkheidskenmerken/Zijnskenmerken
 - Samen observeren en nabespreken
 - Begeleidingsbehoefte vaststellen
 - Je plan uitvoeren
 - Observeren en begeleiden
 - Loose parts
 - Ontwerp een rijke speel- en leeromgeving
 - Jouw rijke speel- en leeromgeving presenteren
 - Motiveren en observeren
 - Oefenen van een oudergesprek
 - Bouwen aan een netwerk
 - In gesprek met een peuter
 - Video Interactie begeleiding
 - Een overdracht schrijven voor de basisschool.

- *Test je kennis*

Hiermee kun je zelf je kennis van de theorie testen.

- *Uitdaging*

Dit is het eindproduct en de afronding van het keuzedeel. Hier werk je gedurende het hele keuzedeel naartoe. En hier word je op beoordeeld.

De uitdaging bij dit keuzedeel bevat de volgende onderdelen:

 - een hand-out met begeleidende tekst van een presentatie of informatiebijeenkomst die jij hebt verzorgd over het werken met kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong
 - een verslag van een interview met minimaal twee collega's
 - een analyse van de huidige situatie binnen de organisatie en aanbeveling op basis van jouw bevindingen
 - een praktisch en uitvoerbaar persoonlijk groeiplan.

- *Theorietoets*

Je docent besluit of je ter afsluiting een theorietoets maakt.

Hoofdstuk 1

Inleiding in ontwikkelingsvoorsprong

'Pas als een kind zich voldoende veilig voelt om zichzelf te zijn, kan het zich werkelijk gaan ontwikkelen.'

'De 3-jarige Sarah was dol op tekenen. Toen de pedagogisch medewerker zwanger was, tekende Sarah een mensfiguur met een baby in de buik: een röntgentekening: een mens met armen, benen, een mond, nek en een klein mensje in de buik. Het liet zien dat Sarah snapte dat er echt een baby in de buik zat en zij kon het ook nog eens tekenen! Toen Sarah 4 jaar was, tekende ze opeens een koppoter: een hoofd met benen, zonder romp of nek. Wat was er gebeurd? Sarah was naar de basisschool gegaan. In de klas had ze gezien hoe andere kinderen tekenden. Was zij anders? Deed zij het misschien fout? Het maakte haar onzeker. Daarom paste ze zich snel aan.' (Bron: Early Years Blog).

Elk kind ontwikkelt zich op zijn eigen manier. Sommige kinderen lopen voor op meerdere gebieden. Dit noemen we een ontwikkelingsvoorsprong. Deze kinderen hebben op hun eigen niveau uitdagingen en prikkels nodig. Het is belangrijk dat ze zich gezien en gewaardeerd voelen. Alleen dan durven ze zichzelf te zijn en kunnen ze echt groeien.

Aan het eind van dit hoofdstuk

- weet je wat een ontwikkelingsvoorsprong is
- weet je waar je op kunt letten bij de cognitieve, motorische, sociale en emotionele ontwikkeling van een kind met een ontwikkelingsvoorsprong
- kun je benoemen welke zijnskenmerken we in de praktijk soms zien bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.

Opdracht 1 Aan de slag in jouw beroepspraktijk

Om goed met dit keuzedeel aan de slag te gaan en de opdrachten te kunnen uitvoeren, is het belangrijk dat jij in een praktijkomgeving kunt observeren, vragen kunt stellen en opdrachten mag uitvoeren. Dit keuzedeel geeft inzicht in het werken met kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong in de leeftijd van 0-4 jaar.

- a. Regel op jouw praktijkplek dat je minimaal honderd uren praktijkervaring bij de 0-4 jarigen kunt opdoen.
- b. Spreek af wie de begeleider is op de praktijkplek aan wie je eventuele vragen kunt stellen.

Wat is een ontwikkelingsvoorsprong?

Een **ontwikkelingsvoorsprong** betekent dat een kind sneller groeit dan leeftijdgenoten. Dit kan op één of meerdere gebieden zijn: cognitief, taal, motoriek, sociaal of emotioneel. Bij jonge kinderen is de ontwikkeling nog in beweging, daarom spreken we van een ontwikkelingsvoorsprong op dit moment. Soms blijft de voorsprong, soms vlakt die later af.

Kenmerken van een voorsprong zijn:

- vroege en rijke taalontwikkeling
- grote nieuwsgierigheid en leerdrang
- sterke opmerkzaamheid
- complex denken, verbanden leggen en sociale inzichten hebben die niet passend zijn voor de leeftijd.

Belangrijk om te benadrukken is dat een ontwikkelingsvoorsprong niet altijd op alle gebieden tegelijk zichtbaar is. Een kind kan bijvoorbeeld verbaal en cognitief ver voorlopen. Motorisch of sociaal-emotioneel kan het kind juist meer aansluiten bij de gemiddelde ontwikkeling. Deze **asynchrone ontwikkeling** kan leiden tot spanningen. Het kind wil méér of begrijpt méér dan het lichamelijk of emotioneel kan uitvoeren.

Hoogbegaafdheid en ontwikkelingsvoorsprong

Een hoog IQ kan officieel alleen vastgesteld worden met behulp van een intelligentietest bij kinderen vanaf 6 á 7 jaar. **Hoogbegaafdheid** is geen diagnose maar een concept. We spreken in dit keuzedeel daarom over kinderen van 0-4 jaar met een ontwikkelingsvoorsprong. Vaak blijken deze kinderen later (hoog)begaafd te zijn, maar dit hoeft dus niet zo te zijn. Met een ontwikkelingsvoorsprong bedoelen we dus dat een kind een voorsprong heeft op meerdere gebieden. We spreken vaak van hoogbegaafd als de cognitieve capaciteiten aantoonbaar hoog zijn. Daarnaast wordt er gekeken naar andere kenmerken, zoals creativiteit en motivatie. Over de termen (hoog)begaafdheid en de inhoud van dit begrip zijn verschillende theorieën en wetenschappers verschillen hierover van mening.

Rol van de omgeving

Kinderen met een voorsprong hebben begeleiding nodig die aansluit bij hun ontwikkelingsniveau en behoeften. Dat is mogelijk wel anders dan passend is voor hun leeftijdgenoten. Zonder uitdaging kunnen ze zich vervelen of terugtrekken. Bij te hoge verwachtingen kunnen ze overbelast raken. Een goede balans is belangrijk voor gezonde ontwikkeling.

Dit keuzedeel gaat over kinderen van 0 tot 4 jaar met een ontwikkelingsvoorsprong. Juist in deze vroege levensfase kan een goed afgestemde begeleiding helpen. We kunnen talenten herkennen en stimuleren, terwijl tegelijk ruimte blijft voor een evenwichtige ontwikkeling op alle gebieden.

Opdracht 2 Wat is een ontwikkelingsvoorsprong?

Luister naar de podcast 'Mijn kind heeft haast' aflevering 2. Ontwikkelingsvoorsprong? van Esther Grit (0.45- 2.45).

- a. Hoe legt Esther Grit de term ontwikkelingsvoorsprong uit?
- b. Zoek drie verschillende definities op van 'ontwikkelingsvoorsprong' en vergelijk ze met elkaar. Schrijf een korte samenvatting van de belangrijkste overeenkomsten.

- c. Zoek een artikel in een vaktijdschrift of online over een baby of peuter met een ontwikkelingsvoorsprong. Wat is de kern van dit artikel?
- d. Welke inzichten uit het artikel zijn bruikbaar voor jouw werk als pedagogisch professional?

De ontwikkeling verloopt anders

Leander viel als baby al op omdat hij weinig slaap nodig had. Hij ontwikkelde zich motorisch snel, maar met praten begon hij pas toen hij 2,5 jaar was. Hij maakte toen wel meteen lange zinnen.

Het is belangrijk om naar de totale ontwikkeling te kijken.

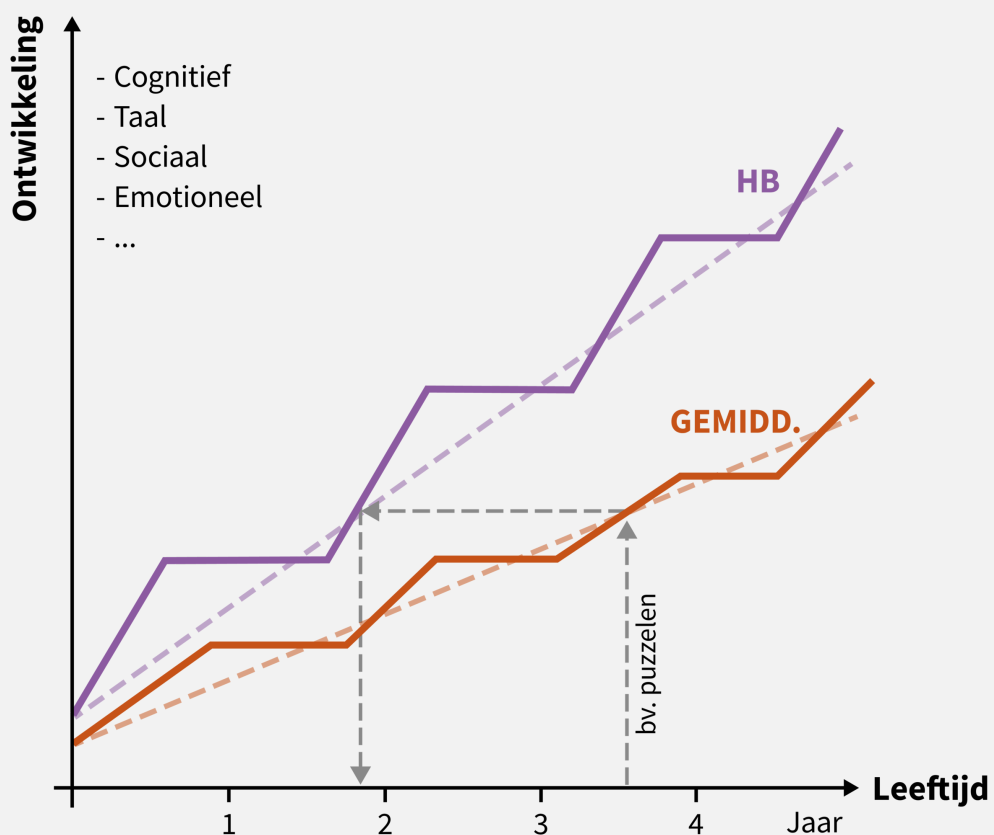
Sommige kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong lopen of praten eerder dan leeftijdgenoten. Andere kinderen nemen juist hun tijd, ze observeren eerst, analyseren en maken hun eigen plan. En als deze kinderen dan gaan lopen, fietsen of praten dan doen ze het vaak in één keer goed of met veel beheersing. Een kind loopt bijvoorbeeld later dan gemiddeld, kan het kruipen overslaan en loopt in één keer stevig rond.

Een kind met een ontwikkelingsvoorsprong kan soms pas laat beginnen met praten, maar begint direct met hele zinnen. Een kind speelt eerst niet mee met de andere kinderen, maar kan dan ineens een heel rollenspel bedenken. Dit is belangrijk om te weten, omdat je anders gaat denken dat hij achterloopt. Dit kind was waarschijnlijk aan het vooruitdenken. Het is belangrijk om naar de totale ontwikkeling te kijken en het is belangrijk om kinderen de ruimte te geven om zich op hun eigen manier te ontwikkelen. Zo voorkom je onjuiste interpretaties en speel je beter in op de behoefte van het kind.

Overzicht gemiddelde taalontwikkeling

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong lopen (soms tijdelijk) voor in hun ontwikkeling. Dit betekent niet dat ze voorlopen in alle ontwikkelingsgebieden. Om een idee te krijgen van hoe de taalontwikkeling er ongeveer uit kan zien, gebruiken wij onderstaand overzicht als leidraad.

Taalontwikkeling	De gemiddelde 'normale' ontwikkeling	Voorbeeld van de ontwikkeling bij een kinderen met voorsprong
Maakt twee verschillende klanken	2 maanden	1 maand
Zegt het eerste woordje	8 maanden	5 maanden
Reageert op eigen naam	9 maanden	6 maanden
Babbelt met intonatie	12 maanden	8 maanden
Woordenschat vier-zes woorden	15 maanden	10 maanden
Woordenschat twintig woorden	21 maanden	15 maanden
Maakt eenvoudige zinnen	24 maanden	17 maanden

©2011 - Hoogbloeiër

Figuur 1. Ontwikkelingssprongen van hoogbegaafde kinderen (Sypré, 2011).
Grafiek ontwikkelingsverloop ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling.

Opdracht 3 De ontwikkeling verloopt anders dan gemiddeld

Gemiddeld loopt een kind tussen de 11 en 18 maanden. Joris, een jongetje van 15 maanden, loopt nog niet. Hij is afwachtend, kruipt nog niet, blijft het liefst de hele dag op de grond zitten en kijkt naar andere kinderen. Ouders maken zich zorgen.

- Wat zou jij doen?
- Formuleer een concrete boodschap die je aan ouders zou willen meegeven.